DİLDE-FİKİRDE-İŞTE BİRLİK
1911

TÜRK YURDU

ŞUBAT 2018 • YIL 107 • SAYI 366 • FİYATI 14 TL

Ocak Ayının Sıcak Gündemi

Türkiye, Cumhuriyet tarihimizin en sıcak günlerinden birini yaşıyor. Bilindiği gibi "Arap Baharı" olarak adlandırılan süreç içinde Suriye, bir iç savaş ortamına sürüklendi. Bütün dünya, önceki örneklerde olduğu gibi diktatör Esad yönetiminin yıkılacağını bekledi ama öyle olmadı. Dünyada küresel mücadele içinde yer almak isteyen güçler, bu kargaşa ortamından pay almaya, rol çıkarmaya çalıştı. İran, Rusya, Çin, Fransa, İngiltere ve ABD gibi ülkeler, kendi hesaplarına uygun bir şekilde buradaki oyuna katılmaya çalıştı. Hâlbuki Suriye'deki çatışma ortamı, en çok Türkleri ve Türkiye'yi etkilemekteydi. Türkiye uzun süredir, Suriye'den kaynaklanan sıkıntılarla başa çıkmaya çalışıyor. Hükûmet, bu süreçte Suriye politikasıyla ilgili önemli hatalar yaptı. Daha önce PKK konusunda "Açılım" adını verdikleri hatalı politikanın uzantısı olarak Suriye'de yuvalanmalarına göz yumdular. Bu yuvalanmayı örgütleyerek kendi menfaatine kullanmak isteyen ABD ise işi, kendi güdümünde bir devlet kurma noktasına doğru sürükledi. Bu süreç, doğrudan doğruya Türkiye'nin varlığını tehdit etme boyutuna geldi. Türkiye, nihayet 15 Temmuz'dan sonra millî politika arayışıyla, önce "Fırat Kalkanı", şimdi ise "Zeytin Dalı Harekâtı" ile müdahale etmek zorunda kaldı. 2018 yılı Ocak ayı, son derece sıcak başlamış oldu. Millet olarak, bütünleşme ve tek yürek olma ruhunu tekrar yaşıyoruz. Türk Ocakları ve Türk Yurdu; Türk milletine mensup olma gurur ve şuuru içinde; ilke, görev ve sorumluluğu gereği, Türk Ordusu'nun "Zeytin Dalı Harekâtı"nı her bakımdan desteklemektedir.

Ocak ayı, milletimiz için sıcak günler ile başladığı gibi, Türk milliyetçileri için de üzücü bir haber ile geldi. 6 Ocak günü, ismi Türkçülük tarihinin parlak sayfalarında yer alacak Yücel Hacaloğlu Ağabeyimizi kaybettik. Yücel Hacaloğlu, aynı zamanda Türk Ocakları ile ismi özdeşleşmiş bir dava ve hizmet eri idi. Kaybı hepimizi derinden üzdü. Yüreğimize su serpen tek tesellimiz, hayatını dosdoğru yaşayarak hepimize örnek olmasıydı. Mehmet Özgedik'in ifadesiyle "Bir Karakter Timsali" olması, Türkçülük davasını benimseyen gençler için her zaman rehber olacaktır. Hacaloğlu, 1955 yılında Türk Ocağına adım attı ve sonraki hayatı hep bu kutsal Ocak'ın içinde geçti. Türk Yurdu'nda özel bir yeri oldu. Dergi'nin yayın politikasında ve muhtevasının oluşturulmasında uzun yıllardan beri çok değerli katkılarda bulundu. Dergi'nin geçmişiyle ilgili hemen başvuracağımız bir hafıza idi. Bu sayımızda hakkında yazılanlar, onu anlatmaya kâfi olmasa da geleceğe iz bırakacaktır. Başta muhterem eşi Türkân Hacaloğlu ve evlatlarına, Türk Ocakları camiasına ve Türk milliyetçiliği davasına gönül vermiş sevenlerine başsağlığı dileriz. Mekânı Cennet olsun.

Dr. Fahri ATASOY

TÜRK YURDU

Türk Ocakları Genel Merkezi Aylık Yayın Organıdır.
Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi
Yerel Süreli Yayın • Basıldığı Tarih: 10.02.2018 • ISSN 1300-2333
7. Devre • Cilt 38 (70) • Sayı: 366 (727) • 107. Yıl

KURUCUSU
Yusuf AKÇURA

SAHİBİ
Prof. Dr. Mehmet ÖZ

GENEL YAYIN MÜDÜRÜ
Dr. Fahri ATASOY

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Yrd. Doç. Dr. İbrahim ATABEY

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Fatma AÇIK (GÜ), Doç. Dr. Erdal AKSOY (GÜ), Doç. Dr. Alper ALP (GÜ), Prof. Dr. Bahri ATA (GÜ), Prof. Dr. Levent BAYRAKTAR (YBÜ), Prof. Dr. Ali BİRİNCİ, Doç. Dr. Turhan ÇETİN (GÜ), Yücel HACALOĞLU, Prof. Dr. Nakış KARAMAĞARALI (GÜ), Prof. Dr. Yunus KOÇ (HÜ), Prof. Dr. İbrahim MARAŞ (AÜ), Prof. Dr. Metin ÖZARSLAN (HÜ), Ömer ÖZCAN, Prof. Dr. Serdar SAĞLAM (GÜ), Adnan ŞENEL, Doç. Dr. Hasan YAYLI (KKÜ), Doç. Dr. Seyfi YILDIRIM (HÜ), Galip ERDEM

TÜRK YURDU HAKEMLİ DERGİDİR

TÜRK OCAKLARI GENEL MERKEZ YÖNETİM KURULU
Genel Başkan: Prof. Dr. Mehmet ÖZ, Genel Başkan Yardımcısı: Prof. Dr. Filiz YAVUZ, Genel Başkan Yardımcısı: Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ, Genel Sekreter: Prof. Dr. Emrah ŞENEL, Genel Muhasip: Aziz Kâmil YILMAZ, Genel Sekreter Yardımcısı: Doç. Dr. Bülent AKSOY, Genel Sekreter Yardımcısı: Mustafa Asım MUTLU, Üye: Prof. Dr. İbrahim MARAŞ, Üye: Prof. Dr. Yunus Koç, Üye: Yrd. Doç. Dr. İbrahim ATABEY, Üye: İrfan KAYA

DENETLEME KURULU
Başkan: Osman OKTAY, Üye: Leyla SARISOY, Üye: Mehmet GÜLSÜN

ADRES: Türk Ocağı Caddesi, Prof. Dr. Osman Turan Sokağı, No: 1 Balgat ANKARA **Tel:** 0 (312) 229 69 74
YAZIŞMA ADRESİ: PK 429 Yenişehir / ANKARA

www.turkyurdu.com.tr
turkyurdu@turkyurdu.com.tr
0 (312) 229 69 74
Turkyurdudergisi
Turkyurdudergi
turkyurdudergisi

Abonelik
www.turkyurdu.com.tr internet sitesinden kredi kartına 12 taksit seçeneğiyle, EFT/Havale yolu ile **Türk Ocakları Basın, Yayın ve Eğitim Hizmetleri İşletmesi** adına Ziraat Bankası Necatibey Şubesi **TR15 0001 0007 9506 5654 6350 01** numaralı İBAN'a, **257311** numaralı Posta Çeki hesabına ödeme yaparak abone olabilirsiniz.

6 Aylık Türk Yurdu Aboneliği	**80,00 TL**
12 Aylık Türk Yurdu Aboneliği	**150,00 TL**
24 Aylık Türk Yurdu Aboneliği	**300,00 TL**
12 Aylık E-Dergi Aboneliği	**50,00 TL**
12 Aylık Kurum Aboneliği	**250,00 TL**
12 Aylık Yurtdışı Abonelik	**150,00 Dolar**

Tasarım: AREN Tanıtım Hiz. Ltd. Şti. 0.312 430 70 81 • www.arentanitim.com.tr
Baskı: EPAMAT Matbacılık Bas. Yay. Tan. Tic. San. Ltd. Şti.

İÇİNDEKİLER

3 **GENEL BAŞKANDAN / Mehmet ÖZ**
Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi ve Kızılelma

7 **AYIN YORUMU / Nuri GÜRGÜR**
Türkiye – ABD İlişkileri Stratejik Ortaklıktan Soğuk Savaşa Evriliyor

12 **YÜCEL HACALOĞLU'NUN ARDINDAN**
Biyografi

14 **ANMA / Mehmet ÖZGEDİK**
Bir Karakter Timsali Yücel Hacaloğlu

17 **ANMA / Sakin ÖNER**
Usta Gazeteci ve Milliyetçi Fikir İnsanı Yücel Hacaloğlu

20 **ANMA / Fahri ATASOY**
Türk Ülküsü Peşinde Bir Hayat: Yücel Hacaloğlu

22 **ANMA / Osman ÇAKIR**
Yücel Hacaloğlu Ağabeyin Ardından "Bir Ömür Cephede" Gibi Geçen Bir Hayat

24 **ANMA / Bahri ATA**
Kıymetli Büyüğüm Yücel Hacaloğlu'nun Ardından

25 **ANMA / Mahmut ÇETİN**
Tarihin Tanığı Yücel Hacaloğlu

26 **ANMA / Cezmi BAYRAM**
Yücel Ağabeyin Ardından

28 **ANMA / Orhan ARSLAN**
Yücel Ağabey Cennete Doğdu

29 **ANMA / Ömer ÖZCAN**
Ziya Yücel Hacaloğlu'nun Matbuat Hayatı

34 **ANMA / A. Yağmur TUNALI**
"Karakter Adamı"

36 **ANMA / Necmeddin SEFERCİOĞLU**
Hacaloğlu İçin Yazmak

37 **ANMA / Ahmet Güner ELGİN**
Yücel Hacaloğlu

38 **DÜŞÜNCELER / Levent BAYRAKTAR**
Yaratıcı Gelenek

43 **DÜŞÜNCELER / Hasan BACANLI**
Bilgiden Davranışa

46 **DÜŞÜNCELER / Alptekin YAVAŞ**
Avrupa'da ve Bizde Cemiyet Toplulukları

50 **DÜŞÜNCELER / Hasip SAYGILI**
Fahreddin Paşa ve Medine Müdafaası

53 **DÜŞÜNCELER / İbrahim TELLİOĞLU**
Türklüğe Bir Bütün Olarak Bakmak

55 **DÜŞÜNCELER / Kenan PALALI**
İç Savaş Öncesi Türkiye-Suriye İlişkileri

59 **AKADEMİK / Mustafa TURAN**
Kuvâ-yı Milliye'nin Anlamı, Tarihi ve Fikri Temelleri

71 **AKADEMİK / Süleyman DÖNMEZ**
Dogmatizmden Dinamizme Dinî Tefekkür

78 **AKADEMİK / Ömer KUL**
Efsaneden Gerçeğe Osman Batur (1899-29 Nisan 1951)

84 **KÜLTÜR/SANAT / Mustafa ÇETİN**
Aytmatov Çalıştayı ve Uyarlamalara Dair

86 **KİTAP / Erol DENİZ**
"Evliya Çelebi ve Topkapı Sarayı" Kitabı Üzerine

89 **Emre KARTAL**
TÜRK DÜNYASI / HABERLER

91 **Rümeysa BİLGİNER / H. Süyümbike MARAŞ**
TÜRK OCAKLARI / HABERLER

96 **Serdar SAĞLAM**
ÇİZGİLER

EFSANEDEN GERÇEĞE OSMAN BATUR (1899-29 NİSAN 1951) *

Ömer KUL **

Özet

Osman Batur, Doğu Türkistan Kazak Türklerinden olan ve 1940-1951 yılları arasında liderlik ettiği bağımsızlık hareketinde yaptıklarıyla bayraklaşmış bir şahsiyettir. Onun insanüstü gayreti ile yaptıkları zaman zaman kaynaklarda abartı ile karışık efsanelere döndürülmüş durumdadır. Doğumundan vefatına kadar hakkında yazılan birçok yanlış bilgi bu çalışma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osman Batur, Doğu Türkistan, Kazak Türkü, Çin

Doğu Türkistan Türklerinin XX. asırdaki istiklal mücadelelerinde göze çarpan mümtaz şahsiyetlerden birisi de Osman Batur'dur. Benson (1988: 141)'un ifadesiyle "The Kazak's Golden Legend/ Kazakların Altın Efsanesi" Osman Batur hakkında bilhassa 2000'li yıllara kadar yazılmış kitap ve makaleler ile internet ortamındaki bilgiler etraflıca incelendiğinde birçok hususun bilgi hatalarıyla dolu olduğu görülecektir. Başlangıçta yapılan maddi hatalar Osman Batur'un mücadelesinin ortaya konulması açısından birçok problemi beraberinde getirmiştir. Osman Batur, Doğu Türkistan tarihinde gerçekten "Altın Efsane"dir ama onun mücadelesinin doğru bir şekilde ele alınması ve bilgilerin sağlıklı bir şekilde gelecek nesillere aktarılması gerekir. Mutlaka zaman içerisinde yeni belge ve bilgiler de ortaya çıkacaktır. Mesela hâlâ daha Osman Batur'un idam edilme kararının verildiği mahkeme tutanakları yoktur. Bilhassa 1940-1955 tarihi arasında Doğu Türkistan'da neşredilmiş gazetelere ulaşma ve onlardaki bilgileri değerlendirme imkânı henüz elde edilememiştir. Bu makalede Osman Batur hakkında yazılı kaynaklarda rastlanılan maddi hatalar doğrularıyla kıyaslamak suretiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yazılı materyallerde Osman Batur'un ne zaman doğduğu, Böke Batur'un talebesi olup-olmadığı, Gulca'da kurulan Cumhuriyet liderlerinden neden ayrıldığı, ne zaman yakalandığı, yerini kimlerin bildirdiği veya ne zaman şehit edildiği hususlarında birçok yanlış bilgi bulunmaktadır. Osman Batur'un talihi 1949'da Çin birliklerinin Doğu Türkistan'a girmeye başladığı dönemde ters dönmeye başlamıştı. Ama o talihsizlik, kendisini kaleme alanların eserlerinde de devam ettirilmiştir. Bu makalede, en azından bundan sonraki Osman Batur çalışmalarında bir birlik oluşturulması adına, yukarıda sıralanan konular hakkındaki bilgiler karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuştur.

A. Osman Batur Ne Zaman Doğdu?

Osman Batur'un doğum tarihini Çandarlıoğlu (2006: 11), 1890 olarak vermektedir. Gayretullah, "Türkistan Davasında Alaş'ın Yeri", *Ortadoğu Gazetesi*, 23-26 Şubat 1975 tarihli 4 günlük seri makalesinde ise H. Oraltay tarafından kaleme alınan "*Alaş: Türkistan Türklerinin Millî Parolası*" adlı çalışmasını tenkit ederken, Oraltay'ın verdiği 1899 tarihini yanlış olarak belirtmekte, Osman Batur ile aynı köyden olan Eley, İbray ve Besikbay adlarındaki kişilerin verdiği bilgilerden hareketle, Batur'un doğum tarihini 1889 olarak vermektedir. Altay (t.y., 265, 408), (t.y.: kitabın baskı tarihi yok anlamında kullanılan bir kısaltmadır) Osman Batur'un doğum tarihini 1898 olarak vermekte ve bu iddiasını 1 Mart 1975 tarihinde sözüne güvenilir olduğunu ifade ettiği merhum Süleyman Akdağ'dan aldığını belirtmektedir. Altay'ın ifadesiyle Osman Batur gibi Maşan kolunun Aytuvğan ailesinden olan Süleyman Akdağ, Osman Batur'un kendisinden iki yaş büyük olduğunu, 1 Mart 1975 tarihi itibariyle 75 yaşında olan bu kişinin ifadesiyle, Osman Batur'un yaşaması hâlinde 77 yaşında olacağını

aklın -düşüncenin- elde ettiği kavramların akıl tarafından var olanla yahut düşünülenle ilişkilendirilmesidir. Burada var olanın doğrudan akla dayatılması yoktur. Bu nedenle hükümler doğru ya da yanlış olabilir. İnanç esasları üzerine gelen bir hüküm de doğru ya da yanlış olabilir. İnanç esasları üzerine verilen hükümlerdeki doğruluk ve yanlışlık, doğrudan inancın kendisine yüklenemez. İslam inanç esasları vardır. Bunlar değişmeyen evrensel kabul edilen ilkelerdir. Ancak zaman aktıkça zemin değiştikçe onların idraki ve yorumu -tefekkür- değişecektir. Bu, kaçınılmaz görünen doğal süreçtir.

Din, var olan bir gerçektir. Bizâtihî hayatın içinde olması onu zorunlu olarak hareketli kılmaktadır. Hareketin olduğu bir yerde dogmatiklik, zihinsel ve bilgisel bir durumdur. Var olandan çok var olan üzerine gelen bir düşünüştür. Birçok düşünüş biçimi ve yolu vardır. Her düşünüşün bir düşünce üretmesi beklenir. Düşünceler ise, sınırlıdır. Geliştirilmesi, düzenlenmesi, düzeltilmesi gerekir. Elbette bu hamle var olan sorunları çözücü mahiyette olmalıdır.

Sonuç

Teemmül, tefekkür, taakkul, tezekkür, tedebbür... Her biri ötekinden kopuk olmayan, lâkin özdeş de olmayan düşünüş yollarıdır. Biz bu çalışmada tefekkür kavramı bağlamında dini dogmatizme düşmeden dinamik olarak okumanın imkânı üzerinde durduk.

Tefekkür, akıl ile yapılan bir eylemdir. Bilinmeyeni bilinir kılmanın bir yoludur. Bir iç düşünüşten -teemmül- ziyade dış gerçeklik -ayan- üzerine gelen bir nazardır. İdraki sağlar. İdrakte ise mukayyet olan mutlaktan önce gelir.

İnsanın sürekli kendini, iç gerçekliğini -inancını- mütalaa etmesi tefekkür için zorunluluk arz eder. Kendini bilme, en azından bilme gayreti içinde olma, İslam dininde bir vecibedir. İnsan kendini bildikçe, kendini tanıdıkça, kendi dışına -ağyara- yönelerek tefekkür etmelidir. Tefekkür, kulluğun esasıdır. Yaratılanın yaratıldığı hâl üzere olmasıdır.

Yaratılanın yaratıldığı hâl üzere olması ihbârî değil, inşâî bir gerçektir. Bu nedenle doğrulanmaları ve yanlışlanmaları, dış dünyada gerçekleşmesine bağlı eylemlere ilişkindir. Bu, dinî tekliflerin inşâî olmasının bir sonucudur. Mükellef olan kendi dışında bulduğu -varolan- hakikati ya doğrular ya da reddeder. Zihinsel anlamda sonuçlanan bir doğrulama ya da yanlışlama, hakikatin kendisine değil idrâkine dayalı öznel bir sonuçtur. Mutlakıyeti yoktur.

İslam'ın dogmatik bir din olduğu, tarihsel ve olgusal anlamda temeli olmayan çürük bir iddiadır. Lakin göreli olarak uzun bir tarihe sahip olan İslâm'ın da karşılaşılan sorunlara çözüm üretmede zaman zaman durgunlaştığı, dogmatik görünümler arz ettiği inkâr edilemez. Lakin bu durum, İslam dininin değil, Müslümanların bir kusurudur. Bu nedenle dinin tefekküründe dogmatizmden kurtularak dinamik bir süreci hayata geçirmek bir zihniyet meselesidir.

Zihniyet bir düşünüş biçiminin zeminidir. Zemin düşünme ile sürekli değişir ve yeniden inşâ edilir. Düşünmenin ise, birçok yolu vardır. Dinin tefekküründe bize düşen düşünme yollarını hakkıyla idrak ederek karşılaşılan sorunlara esası zedelemeden çözümler üretebilmektir.

Çözüm üretebilmek, içinde olunan anın hareketli olduğunu gösterir. Hareketin olduğu yerde ise dogmatik yapıdan söz edilemez. Elbette her hareketlilikten çözüm, her hareketsizlikten de çözümsüzlük beklenemez. Bu nedenle hareketli olanla hareketsiz görünen, bütünlük içinde çözüm odaklı bir tefekküre tabii tutulmalıdır.

İslam dini akâid esasında değişmez, temel ilkelere sahiptir. Lâkin ilkenin idrak edilip ahvale yansıtılması değişkendir. Bu nedenle İslam'ın değişmeden varlığını sürdüren bir din olması, değişen ve değişmeyen diyalektiği çerçevesinde doğru anlaşılıp sorunları çözecek şekilde yorumlanması gereken bir inanca gönderme yapar. İnançlar ise, fikirlere temel olur. Fikirler ise, doğrulanıp yanlışlanabilir.

İnançların gözden geçirilmesi, inançların kaybedilmesini doğurmaz. Bilakis eğrinin doğrudan ayrıştırılmasını sağlar. Temel ilkeler ışığında düzeltilen inançlar fikirleri de düzenler. Bu, bir hareketliliktir. İslâm, bu anlamda dogmatik değil, hareketli bir dindir.

---

* Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Felsefe Tarihi Anabilim Dalı

Kaynakça

- Bolay, S. H. Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü. Nobel Yayıncılık. 11. Basım. Ankara 2013.
- Cevdet Paşa, A. Tezâkir, 40-Tetimme. Yayımlayan C. Baysun. Ankara 1986.
- Dönmez, S. "Dinîn Yorumunda Kesinlikten Kaçış". Türk Yurdu dergisi. Temmuz 2107. Yıl. 106. Sayı. 359.
- Gazalî, M. el-Munkız Min ed-Dalal. Çeviren: A.Subhi Furat. 1.Baskı. Şamil yay. İstanbul 1972.
- Gazalî, M. İhyau Ulûmî'd-Din, Trc. Ahmed Serdaroğlu, Bedir Yayınevi, İstanbul 2016.
- Gündoğan, A. O. Dogmatizm ve Dogmatik Tutumlar. http://www.aliosmangundogan.com/PDF/Makale/Ali-Osman-Gundogan-Dogmatizm-ve-Dogmatik-Tutumlar.pdf?i=1 (07.09.2017).
- İbn Haldun, Mukaddime I. Hazırlayan: Süleyman Uludağ. Dergah Yay. 8. Baskı. İstanbul 2012.
- İkbal, M. İslâm'da Dinî Düşüncenin Yeniden İnşâsı. Çeviri: Rahmi Acar. Timaş yayınları. 2. Baskı. İstanbul 2013.
- Peters, F. E. Antik Yunan Felsefesi Terimleri Sözlüğü. Çeviren ve Hazırlayan: Hakkı Hünler. Paradigma Yayıncılık. İstanbul 2004.
- Ramazan Efendi, Şerhu Ramazan Efendi Ala Şerhi's-S'ad Ala El-Akaid En-Nesefiyye. Seyda Kitabevi. İstanbul 2012.
- Şimşirgil, A. ve Ekinci, E. B. Ahmed Cevdet Paşa ve Mecelle. KTB Yayınları. 2. Baskı. İstanbul 2009.
- Ülken, H. Z. Bilgi ve Değer. Ülken Yayınları. 2. Baskı. İstanbul 2001.
- Ülken, H. Z. Genel Felsefe Dersleri. Ülken Yayınları. İstanbul 2000.

belirtmiştir. Bu ifadeden hareket eden Altay, Batur'un doğum tarihini 1898 olarak vermektedir. Hâlbuki bu ifadeden de hareket edecek olursak Osman Batur'un 1899 tarihinde dünyaya geldiği net bir şekilde ortadadır. Yine Gayretullah tarafından kaleme alınan ve içerisinde Baymolda (2003: 9)'nın "Moğol Kaynaklarında: Osman Batur" adlı makalesinin de bulunduğu *Altay Kartalı Osman Batur* adlı çalışmada Batur'un gerçek doğum tarihini bulmak mümkündür.

Hülasa 1899 yılında Altay'da Köktogay bölgesinin Ertiş ırmağı boyundaki Öndirkara mevkiinde dünyaya gelen (Millward, 2007: 215; Gayretullah, 1977: 158; Boorman-Howard, 1967: 46; Lias, 1956: 2, 4; Oraltay, 1976: 66; Kara, 2008: 5; Şaşıhüseyinoğlu, 1981: 9; *Türkistan Şehitleri*, 1969: 42; Arpacık, 2009: 140; Osman Batur, Kazakların Orta Cüz-Kerey-Abak Kerey-Jantekey-Molkı-Aytuvgan uruğuna mensuptur (Forbes, 1990: 470; Çandarlıoğlu, 2006: 11).

B. Osman Batur, Böke Batur'un Talebesi mi idi?

Doğu Türkistan'ın özgürlüğü için mücadele eden ve bu uğurda şehit olan Osman Batur, İslam öncesi Türk devletlerinden beri kullanılagelen "atlı savaş taktiklerini" Çin ve Ruslara karşı maharetle kullanan, gerilla harbinin bütün inceliklerini bilen ve tatbik eden cesaret ve zekâ sahibi bir kişi idi. Muhtemelen bu hasletlerine binaen Osman Batur'un, Kazakların XX. asrın sonlarında Çinlilere karşı büyük mücadeleler vermiş olan Böke Batur'un yanında yetişerek, ondan savaş sanatını öğrendiği söylenegelmiştir.

Böke Batur ile Osman Batur arasında bir münasebet olduğunu yazanlar, genel olarak bu bilgiyi Lias ve Gayretullah'ın çalışmalarına referans vermektedir. Maalesef Doğu Türkistan tarihi üzerine, bilhassa Türkiye'de yapılmış çalışmaların birçoğunda, yanlış bilgiler birbiri ardına sıralanmaktadır. Gayretullah ayrıca *Ortadoğu Gazetesi*'nde 25 Şubat 1975 tarihli "Türkistan Dâvâsında Alaş'ın Yeri" adlı makalesinde ise şayet Osman Batur'un 1899 tarihinde doğmuş olması durumunda Böke Batur'u görmesi ve ondan talim almasının imkânsız olduğunu belirtmektedir. Fakat Molkı uruğuna mensup ve İstanbul'a yerleşmiş kişilerden aldığı bilgilerden hareket eden Gayretullah, Osman ile Böke'nin karşılaştıklarını, Osman'ı Böke'nin yetiştirdiğini, çünkü 1889'da doğan Osman Batur'un Böke Batur'u 16-17 yaşlarında iken gördüğünü iddia etmektedir.

Bilhassa çağımızda sanal âlemde yaşanan bilgi kirliliğinin en bariz örneğini Osman Batur ile Böke Batur'un münasebeti mevzuundaki bilgiler oluşturmaktadır. Şöyle ki; Türkiye'de Osman Batur hakkında ilk çalışmayı yapmış olan Gayretullah'ın çalışmalarında yer alan: *"... 12 yaşında hayatının bir dönüm noktasına geldi. Böke Batur, Kazakların büyük kahramanı, ondaki büyük istidadı görüp onu iyi bir silahşor olarak yetiştirmek için yanına aldı. Ona çete savaşlarının bütün inceliklerini öğretti. Aynı zamanda da Rus'a ve Çin'e karşı sönmek bilmez bir kin aşıladı. İki yıl sonra Böke Batur'un büyük yenilgisi oldu. Böke Batur, Osman'a: 'Benim işim bitti, ama ileride senin milletinin sana ihtiyacı olacak, çünkü senin gibi bir başkası daha doğmayacak. Benden ayrıl' diye buyruk verdi. Osman bu acı buyruğa boyun eğdi"* ifadeleri birçok internet sayfasında ve bazı araştırma eserlerinde yer almıştır. Mesela Şaşıhüseyinoğlu (1981: 9), Başaran (1972: 5-9, 13); Çakar (1972: 316) ve Lias (1958: 10, 25; 1973: 47-76) tarafından hazırlanan çalışmalarda da Osman Batur'un Böke Batur'a hayran olduğu, 12 yaşında iken Osman Batur'un yiğitliği ve cesaretini öğrenen Böke'nin, bizzat İslam Bey'in evine gittiği, 1913 yılında Osman Batur'un Böke'ye katıldığı, iki yıl Böke'nin yanında kaldığı vb olaylar anlatılmıştır. Benzer olayları dile getiren Oraltay (1976: 66) Anüvar Alimcanoğlu'ndan naklettiği bilgilerinde Osman Batur'un 14 yaşında iken, yani 1913 tarihinde, Böke Batur tarafından geri gönderildiği ve Böke'nin göçe başladığını ifade etmektedir. Lakin bu bilgilerin tamamen asılsız olduğu ve bu iki büyük mücadele insanının birbirlerini görmedikleri bir hakikattir.

Böke Batur ile Osman Batur arasında herhangi bir münasebetin olmadığına dair en makul bilgileri Altay'ın (t.y.) eserinin muhtelif sayfalarında bulmak mümkündür. Böke, 1898 yılı ilkbaharında Altay'ın Çingil ırmağından 1.560 hanelik büyük bir kafile ile hareket ederek Lahas şehrine gitmiş, 1903 yılının Ramazan ayında hedefine ulaşamadan yolda vefat etmiştir. Bu göç kafilesinde bulunan Çakey Molla Karamollaoğlu'nun göç esnasında yazdığı ve Kaben Öztürk'ün elinde bulunan manzum el yazması eserinde bu göç hadisesi teferruatlı bir şekilde anlatılmıştır. Böke Batur'un göç hikâyesi hakkında başka bir bilgiyi de büyük şair Akit Hacı'nın "Hac-beyan" adlı el yazması eserinde vardır. Bu iki kaynaktan elde edilen bilgiler Böke'nin göç hareketinin takriben 1896'da başlayıp, 1906'da bittiği kanaatini uyandırmaktadır. Her iki kahramanın çağdaş ve birbirleriyle iş birliği meselesine gelince şunu söylemek mümkündür. Böke Batur'un kesik başı ve kafilesi Urumçi'ye geri getirildiğinde Osman Batur ancak 7 yaşında idi. Aynı zamanda ne Osman Batur ne de babası İslam Bey, Böke Batur'un göç hareketine katılmıştır. Böke

Batur Cırğalanoğlu, Abak-Kerey-Molkı boyunun Kul kolundandır. Bu itibarla aralarında bir akrabalık bağı mevcut olup, her ikisi de Altay'da yaşamıştır. Bu iki nokta dışında Osman ile Böke arasında herhangi bir ilişki yoktur.

C. Osman Batur, Gulca'da Kurulan Cumhuriyet Liderlerinden Neden Ayrıldı?

Osman Batur aktif olarak 1940 yılında başladığı İstiklal Mücadelesi'nde Doğu Türkistan'ın birlik ve beraberliğini sağlamak arzusunda olmuştur. Osman Batur'un makam ve ikbal gibi hiçbir ihtirası olmamıştır (Zakenuli, 2003: 44; Gayretullah, 2004: 85). Osman Batur, Şubat-Mart 1943'te Moğolistanlı yetkililerle bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya taraf görünen Moğolistan aslında anlaşmayı tamamen Moskova'nın direktifleriyle yapmıştır. Osman Batur'un doğru bildiğinden vazgeçmediğini ortaya koymak adına anlaşmanın; Moğolistan Halk Cumhuriyeti, Altay Kazaklarının dinine karışmayacak ve Altay'da komünizm propagandası yapmayacak (Dajun, 1954: 5191-5192) maddeleri kayda değerdir. Osman Batur ömrünün son anına kadar bu iki maddedeki hususlardan taviz vermemiştir. O, gayesine ulaşabilmek için hem Moğolistan'ı, hem Sovyetleri hem de Guo-Min-Dang'ı bir araç olarak kullanmak düşüncesinde olmuştur.

1944 yılında Osman Batur'un Altay'daki başarıları Doğu Türkistan'ın diğer bölgelerinde de etkisini göstermiş ve İli'de Alihan Töre liderliğinde büyük bir ihtilâl hareketi meydana gelmiştir (Altay, t.y.: 421-22; Polat, 1999; Polat, 2007: 21-24). Alihan Töre hareketinin başarıya ulaşması, Doğu Türkistan Cumhuriyeti'nin kurulmasını sağlamıştır. Kurulan hükümeti ilk tanıyan da Osman Batur olmuştur. Bu olaydan sonra hem Alihan Töre hem de Osman Batur birlikte hareket etmeye başlamıştır (Oraltay, 1976: 133; Çandarlıoğlu, 2006: 13; Gayretullah, 2004: 87; Kara, 1997: 27). Osman Batur'un İli yönetiminden ayrılmasının bilhassa Alihan Töre'nin kaçırılması ve İli Hükümeti'nin Sovyet nüfuzuna girmesini müteakip gerçekleşmiş ve Osman Batur'un Altay'a çekilmesinde etkili olmuştur (Gayretullah, 2004: 83-84).

Ekim 1945'te Altay'da yapılan seçimlere, İli yönetimine tavrından dolayı, Osman Batur'un katılmamasına rağmen halk tarafından vali seçilmiştir. İli/Gulca yönetimi (İli veya Gulca yönetimi olarak ifade etmek daha doğrudur. Çünki bu oluşum Doğu Türkistan'ın tamamında hâkim bir hareket olamamış hatta eserlerde "Üç Vilayet İnkılabı" olarak geçer) ise seçimlerden sonra Osman Batur'un Urumçi'deki görüşmelere katılmasını istemiştir (Qian Bo-guan-Wang Bing-hua, 1987: 235-236). 1946 senesinde de devam eden müzakereler neticesinde Çin ve Gulca Doğu Türkistan Hükümetleri arasında bir anlaşma imzalanmıştır (Hayit, 1995: 328). 1946 senesinde Alihan Töre'nin esrarengiz bir şekilde ortadan kaybolması, bu dönemdeki karışıklıklarının fitilini ateşlemiştir (Alptekin, 1981: 182-183; Çandarlıoğlu, 2006: 13; Gayretullah, 2001: 13-14, 25 vd.; Yesevî, 2008: 24-25).

Anlaşmanın Urumçi'de imzalandığı günlerde Osman Batur tarafından görevlendirilen iki kişi Chang Chu-chung (Zhang Zhızhong olarak da yazılabilir. Çince isimlerin transkripsiyonunda İngiliz fonetiği baz alındığı için Chang Chu-chung denilmiştir) ile görüştü. İli tarafı, Osman Batur'un bu girişimini ağır bir şekilde eleştirdi. Bundan sonra ise İli tarafı ile Osman Batur arasında birkaç ay süren muhalif hareketler meydana gelmiştir. İli'deki Ahmetcan Kasimî ve Delilhan Şükürbayef gibi liderler Sovyet yanlısı yönetimi desteklemeye devam ettiler (Barnett, 1963: 275; Karahoca, 1980: 22). Petrov'a göre (2003: 489, 491-492) Eylül 1945'te Gulca idaresi tarafından Altay valiliğine atanan Osman Batur'un 2 Ocak 1946 anlaşmasından sonra hareket sahası daraldı ve neticede Urumçi Hükümeti ile anlaşma zemini aramaya başladı.

Barnett (1963: 276) ve Millward (2007: 221), Osman Batur 1 Nisan 1946 tarihinde İli liderlerinin Sovyet nüfuzu altında olduklarını ileri sürerek onlardan ayrıldıysa da bu anlaşmazlığın asıl sebebinin İli liderlerinin Osman Batur'u kontrolleri altına alma çabaları olduğunu kaydeder. Osman Batur için büyük ümit bağladığı Cumhuriyetin, Sovyet güdümüne girmesi hayal kırıklığı olmuş, hükümete güvensizlik göstermesi üzerine bütün görevlerinden alınmıştır. Hatta Cumhuriyetin askerî kuvvetleri Osman Batur üzerine gönderilmiş, bunun üzerine Urumçi ile ilişki kurmayı düşünmeye başlamıştır (Çandarlıoğlu, 2006: 12).

Alihan Töre'nin kaçırılmasından sonra Gulca Hükümeti tarafından Ahmedcan Kasimî Cumhurbaşkanı olarak ilan edildi (Çandarlıoğlu, 2006: 101, not 5). Kasimî'nin idarenin başına getirilmesiyle ülkede Rus etkisi tedricen artmaya başladı (Çandarlıoğlu, 2006: 13). Altay vilayetinin başına ise Delilhan getirildi (*Türkistan Şehitleri*, 1969: 44). Bu durum Osman Batur'un İli ile irtibatını tamamen kesmesine sebep oldu (Kadirî, 2009: 156).

Sovyet kaynaklarında, Osman Batur'un taraf değiştirmesi "önemsiz bir olay" şeklinde gösterilmiştir (Mingulov, 1967: 181-195). Gerçekte ise onun ay-

rılması İli Hükümeti için büyük bir kayıp olmuştur. Nitekim Osman Batur'un taraf değiştirmesi daha sonra çok sayıda Kazak süvari birliklerinin İli Millî Ordusu'nu terk etmesine yol açmıştır. (Barnett, 1963: 264-265, 275; Lias, 1956: 129-130; Dreyer, 1977: 154). Osman Batur'un taraf değiştirmesi, Kazaklar arasındaki Kerey-Nayman tartışmasını aksettirse veya Uygur-Kazak menfaat çatışması olarak yorumlansa bile (Barnett, 1963: 264-265) netice olarak Osman Batur'un ayrılması Doğu Türkistan Cumhuriyet yönetimi açısından telafisi mümkün olmayan bir kayıp olmuştur. Daha sonraki dönemler, sözde de olsa, Guo-Min-Dang adına savaşmıştır (Forbes: 1990: 471; Boorman-Howard, 1967: C. III, 47; Barnett, 1963: 276; Cheng, 1986: 282; Lias, 1956:122; Dabbs, 1964: 178). Osman Batur, 1947 yılı başlarından itibaren Altay'ı terk ederek Guo-Min-Dang'ın işgali altındaki Baytik dağına taşınmıştı (*Türkistan Şehitleri*, 1969: 44; Kadirî, 2009: 156; Petrov, 2003: 494; *A History of Migration*, 1993: 99-100).

Doğu Türkistan'daki artan Sovyet nüfuzunun önüne geçmek gayesiyle Guo-Min-Dang, 19 Mayıs 1947 tarihinde bir hükümet değişikliğine gitti. Yeni Hükümetin başkanlığına Mesut Sabri Baykozi, Genel Sekreterliğine İsa Yusuf Alptekin, Maliye Bakanlığına da Canımhan Hacı getirildi. Yeni oluşumu protesto etmek isteyen Moskova ise Osman Batur'un başkarargâhına kapsamlı bir taarruz düzenlemiştir. (*A History of Migration*, 1993: 100; Altay, t.y.: 409; *Türkistan Şehitleri*, 1969: 16-17; Gayretullah, 1977: 162; Gayretullah, 2001: 14, 19, 38; Çandarlıoğlu, 2006: 14; Holubnyechy, 1960: 89; Forbes, 1990: 393). Hülasa bu ata yurdu Nan-jing ile Moskova arasında güç gösterilerinin yapıldığı sirk alanına çevrilmiştir

D. Osman Batur Ne Zaman Yakalandı?

Osman Batur'un yakalandığı tarih hakkında farklı görüşler mevuttur. Çandarlıoğlu (2006: 14) kesin tarih vermemekle birlikte 1951 yılında yapılan bir baskınla yakalandığını, aynı eserinin 204. sayfasında ise 15 Şubat 1951 sabahı Çin Kurtuluş Ordusuna esir düştüğünü; Altay (t.y.: 410), 28 Şubat 1951'de Kansu Eyaleti'nin Türkistan'a yakın bir mevkisi olan Makay denen uğursuz bir yerde Kızıl Çin askerî kuvvetleri tarafından esir alındığını; Hayit (1995: 331), Kansu'daki savaştan sonra 6 Şubat 1951 tarihinde esir edildiğini; Zakenuli (2001: 3), Kasım 1950'de Çin'in Kansu Eyaleti sınırındaki Kanambal dağında Kızıl Çin ordusuna esir düştüğü; Başaran (1972: 15, 24) 1951 yılının bir Şubat günü toplantı hâlinde iken komünistlerin hücuma geçip baskın yaptığını ve Gasköl gölünde yakalandığını; Kadirî (2009: 192), 1951 yılı Şubat ayında cereyan eden bir çarpışma sonunda esir düştüğünü; Zakenuli (2003: 45), Kasım 1950 senesinde Çin'in Kansu-Qinghai eyaletleri sınırındaki Kanambal dağında Kızıl Çin ordusuna esir düştüğünü; *Türkistan Şehitleri* (s. 44) adlı eserde Osman Batur'un bir miktar arkadaşıyla 1950 yılı Ağustos ayında Qing-hai eyaletine bağlı Makay'a geldiğini, kendisini takip eden Çin kuvvetleri ile yaptığı çarpışma neticesinde Temmuz 1950'de esir düştüğü; Gayretullah (2001: 32-33), 13 Şubat 1951 gününün gece yarısına doğru yakalandığı; Petrov (2003: 504), Şubat 1951'de bir grupla beraber yakalandığı; Lias (1956: 180, 187) ve Boorman-Howard (1967: C. III, 47), 1951 yılı Şubat ayında Gasköl bölgesine yapılan geniş çaplı saldırıda ele geçirildiği; Oraltay (1976: 234-234), 1 Şubat 1951 tarihinde Kansu eyaletinden gönderilen komünist birliklerin Osman Batur ve Cenabil'in evini bastığını, kurtulmak için donmuş göle atını süren Osman Batur'un kızı ve oğlunu almak için geri döndüğünü, atının ayağının kayması üzerine yere düşen Osman Batur'un atına tekrar binemeden yakalandığını; Lias (1973: 270) da 1 Şubat tarihini vermektedir. Kara (1997: 27) gün belirtmemekle birlikte de Kayız'da çetin bir çarpışmadan sonra esir düştüğü; Yesevî (2008: 25), 10 Şubat'ta saldırıya maruz kalıp 13 Şubat'ta talihinin döndüğü; Gayretullah (1977), s. 157'nin aksine s. 152 ve 153'te 13 Şubat 1951 günü sabahında yakalandığı; Arpacık (2009: 160), 19 Şubat 1951 Pazartesi sabahı gün doğmadan evvel başlayan Çin saldırısı sonucunda Kayız gölü üzerinde yakalandığı şeklinde farklı bilgiler vermektedir.

Bütün bu görüşlerin aksine Osman Batur'un yakalanma tarihi hakkında en sağlıklı bilgi 17 Şubat'ı 18 Şubat'a bağlayan gece yakalandığıdır. 21 Şubat 1951 tarihli Urumçi Radyosu'ndan yayınlanan haberde; "*Amerikan emperyalizminin uşağı, Jiang Jieshi'in casusu ve halkımızın en azılı düşmanı olan haydut Osman bundan üç gün evvel kurtuluş askerlerimiz tarafından Tsin-hai eyaletimizde diri olarak ele geçirilmiştir*" (Alptekin, 1981: 262; Kurban, 1992: 82) ifadeleri yer almıştır. Kaynaklar onun kızını kurtarmak isterken esir düştüğünü yazmaktadır. Sayıca çok üstün Çin kuvvetleri tarafından kuşatılan Osman Batur atına binip kaçmak üzere iken 17 yaşındaki kızı Azapay'ın düşmanla çarpışmakta olduğunu gördü. Kızını düşmana bırakmak istemeyen Osman Batur, onu atının terkisine aldı. Tek kurtuluş çareleri önlerindeki donmuş Kayız gölünü geçip karşıya geçmekti. Bu gaye ile Osman Batur sabahın ala-

ca karanlığında atını dörtnala göle sürdü. Ancak bir talihsizlik neticesinde gölün ortasında atı tökezledi ve kızıyla beraber yere düştü. Ayağı kırılan atı siper ederek başladıkları çarpışma çok uzun sürmedi ve kendisini saran düşman kuvvetlerine esir düştü (Çandarlıoğlu, 2006: 204; Kurban, 2002: 81).

E. Osman Batur'un Yerini Soydaşları mı Bildirdi?

Osman Batur hakkındaki bir başka mevzu ise yerinin nasıl tespit edildiği hususudur. Bu konuda Gayretullah ve Oraltay'ın kanaati Hüseyin Teyci'nin adamlarının bu işi yaptığıdır. Oraltay (1976: 218) ve Gayretullah'a göre (2001: 33 vd.): "*1951 yılının kışında Doğu Türkistan'dan çıkan Osman Batur, Kayız'da Alibeg Hâkim ise Gasköl'de bulunuyordu. Aralarında uzun mesafeler olduğundan Osman Batur ile Alibeg Hâkim'in güçleri birleşemiyordu. Gasköl'de yaklaşık çeyrek asırdır yerleşik Kazaklar vardı. Bu Kazaklara K.[1] Teyci, tacilik ediyordu. Kızıl Çin ordusuyla savaşa savaşa Manas'tan Gasköl'e ulaşan Alibeg, K. Teyci'den gelen göçmenlere yardım ve destekte bulunmasını, Kayız'daki Osman Batur'a lojistik destek vermesini, beraber hareket ederek hür dünyaya ulaşma fikrini K. Teyci'ye açmıştır. Fakat gelişen olaylar neticesinde K. Teyci'nin adamları Osman Batur'un yerini kılavuzluk yaparak 8. Kızıl Alay'a göstermiştir*". Benzeri iddialar Canaltay (2000: 104-105) ve Delilkanulu (1992: 29) tarafından da ifade edilmektedir.

Hüseyin Teyci ve Gasköl'de bulunan diğer Kazak liderlerinin göç hazırlığı için Dunhuang'a gönderdiği 40 kişinin Osman Batur'un yerini gösterdiklerine dâir Gayretullah ve Oraltay'ın iddialarının gerçeği yansıtmadığı kanaatindeyiz. Netice itibariyle Osman Batur'un yerini Hüseyin Teyci'nin 40 yiğidinin (ki bu 40 yiğidin hepsi Hüseyin Teyci'nin adamı değildir) söylemesine gerek yoktur. Çünkü Kasım 1950 tarihinde Kanambal'a gelen Osman Batur'un yerini sağır sultan bile duymuştur. Dahası Osman Batur'un yerini gösterdikleri iddia edilen Kanat ve Tokanay'ın aslında bu 40 kişi arasında bulunmadığı gerçeğidir. Hülasa bu konuda söylenecek ifade Osman Batur'un yerini farklı kabileden de olsa soydaşlarının söylemediğidir.

F. Osman Batur ne zaman şehit edildi?

Bu konuda araştırmalarımız sırasında farklı tarihlere de tesadüf ettik. Şöyle ki; esir edilen Osman Batur, 21 Şubat 1951 tarihinde Tung Hu-hang şehrine (Çandarlıoğlu, 2006: 205; Gayretullah, 1977: 157, 160; Oraltay, 1976: 236), oradan da 16 Mart 1951 tarihinde Urumçi'ye götürüldü (*Türkistan Şehitleri*, 1969: 44; Altay, 1976: 410). Urumçi'de ağır işkencelere tabi tutulan Osman Batur'a bu işkenceler sırasında Amerikan ajanı, karşı devrimci hareketlerden adam öldürme hatta hırsızlığa kadar birçok suç isnat ile idama mahkûm edildi. İdam kararı infaz edilmeden önce, göğsünde isnat edilen suçların yazılı olduğu bir levha asılı olduğu hâlde halka teşhir edildi (Gayretullah, 1977: 89, 92; Zakenuli, 2003: 45).

Osman Batur, Urumçi'de Çin Komünist devrimcileri tarafından "karşı devrimcilikle" suçlanarak 29 Nisan 1951 tarihinde bir Pazar günü kurşuna dizilmek suretiyle infaz edildi (Hayit, 1971: 52; Alptekin, 1981: 290; Gayretullah, 1977: 160; Kurban, 2002: 81; Forbes, 1990: 471; Çandarlıoğlu, 2006: 14; Lias, 1956: 180, 84; Boorman-Howard, 1967: 47; Dreyer, 1977: 156; Yang I-fan, 1969: 75-79; Roberts, 2008: 1; Arpacık, 2009: 165. Petrov'a (2003: 504) göre metal bir kafesin içine konulan Osman Batur herkese ibret olsun diye Urumçi sokaklarında dolaştırıldı. Jack Chen'e göre (1977:270) Osman Batur, Komünist birlikleriyle yapılan çatışmada öldürülmüştür. Zakenuli (2003:45)'ye göre Osman Batur, 1 Mayıs 1951 tarihinde şehit edildi. Alptekin (2009: 215-216)'e göre Osman Batur, 28 Nisan 1951 tarihinde Doğu Türkistan'ın merkezi Urumçi şehrinin Kızıl meydanında toplattırılan 90.000 kişinin huzurunda Doğu Türkistan'ın bir numaralı haini Burhan Şehidî'nin başkanlığı altında yapılan sözde alenî halk mahkemesinde, Doğu Türkistan'daki Kazakları temsilen Enver Cakulin, Osman Batur ve arkadaşlarını ithamla ölüm cezası talep etmiş ve bu babdaki hükmü müteakip infaz edilmiştir. Altay (t.y.: 410)'e göre Osman Batur 28 Nisan 1951'de idam edilmiştir. *Türkistan Şehitleri*, (1969: 3, 44) adlı eserde Osman Batur'un 28 Nisan 1951 tarihinde 90.000 kişinin gözü önünde büyük hakaretlere maruz bırakılarak şehid edilmiştir. Aynı eserin aynı sayfasında ise Osman Batur'un 4 Nisan'da çeşitli işkencelerle şehit edildiği yazılmaktadır. Kadirî (2009: 192), Çinlilere esir düşen Osman Batur, Canımhan Hacı ve diğer esirler Urumçi'ye götürülerek 1951 yılı Nisan ayında halk önünde kurşuna dizilerek şehid edildiğini kaydetmektedir.

Sonuç

Ulaşılan ve bundan sonraki Osman Batur çalışmalarında birlik oluşturmak gayesiyle belirlenen hususlar hakkında verilen bu malumatlardan sonra;

1. Osman Batur'un doğum tarihinin 1899 olduğu,

2. Osman Batur'un Böke Batur ile akrabalık dışında bir bağlantısının olmadığı,
3. Osman Batur'un İli liderleriyle arasının açılmasındaki sebeplerin tarafsız olarak değerlendirildiğinde Osman Batur'dan kaynaklanmadığı,
4. Osman Batur'un 17-18 Şubat 1951 gecesi sabaha karşı Kayız'da yakalandığı,
5. Osman Batur'un yerini ırkdaşlarının bildirmediği,
6. Osman Batur'un 29 Nisan 1951 tarihinde Urumçi'de şehit edildiği sonuçlarını diğer araştırmalarla karşılaştırmak suretiyle ortaya koymuş bulunmaktayız.

---

* Bu makale yazarın "*Osman Batur ve Doğu Türkistan Millî Mücadelesi (1941-1951)*" adlı doktora tezinde ortaya konulan gerçek bilgilerin yeniden gözden geçirilmesi ve 25 Nisan 2009 tarihinde Doğu Türkistan Göçmenler derneği tarafından tertip edilen II. Uluslararası Osman Batur Sempozyumuna sunulan "*Doğru Bildiğinden Vazgeçmeyen Batur: Osman İslamoğlu*" adlı basılmamış bildirinin değiştirilmiş ve kısaltılmış hâlidir.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Tarihi Anabilim Dalı Öğretim üyesi, omer.kul@istanbul.edu.tr

1 Hüseyin Teyci kastedilmektedir. Alıntı yapılan metne sadık kalmak için metin üzerinde değiştirilmemiştir.

Kaynaklar

Alptekin, İ. Y.: *Doğu Türkistan Davası*, İstanbul, Marifet Yay., 1981.
Alptekin, İ. Y.: *Esir Doğu Türkistan için-2, İsa Yusuf Alptekin'i Mücadele Hatıraları (1901-1949)*, Yay. Haz. Ömer Kul, Berikan Yay., Akara 2009.
Altay, H.: *Anayurt'tan Anadolu'ya*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, t.y.
Arpacık, Y. Z.: *Osman Batur ve Asrın İbretli Olayları*, 1. Baskı, İstanbul, İlteriş Yayınları, 2009.
Barnett, A. D.: *China on the Eve of the Communist Takeover*, London, Thames & Hudson, 1963.
Başaran, M.: "Doğu Türkistan İstiklal Kahramanı Osman Batur İslamoğlu (1899-1951)", (Basılmamış Bitirme Tezi), İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Umumi Türk Tarihi Kürsüsü, İstanbul 1972
Baymolda, D.: "Moğol Kaynaklarında: Osman Batur", çev. Hızırbek Gayretullah-M.Ali Engin), *Şehadeti'nin 52. yılında Altay Kartalı Osman Batur*, Haz. Hızır Bek Gayretullah, DTGD Yay, İlaveli 4. Basım, İstanbul 2003, s.7-14.
Benson, L.: "Osman Batur: The Kazak's Golden Legend", *The Kazaks of China Essays on an Ethnic Minority*, edit.Linda Benson-Ingvar Svanberg, Uppsala 1988.
Boorman H. L.- Howard, R.C.: *Biographical Dictionary of Republican China*, C. III, Columbia UP, New York1967.
Canaltay, D.; *Kıylı Zaman Kıyın Künder*, Alma-Atı 2000
Cheng Hui-sheng: *Xinjiang jian shi*, Xinjiang ren min 1986.
Clubb, O. E.: *China and Russia: The "Great Game"*, NY, Columbia UP, 1971.
Çakar, H. A.: *Türkistan Dramı*, İstanbul, Dede Korkut Yay., 1972.
Çandarlıoğlu, G.: *Özgürlük Yolu, Nurgocay Bahadır'ın Anılarıyla Osman Batur*, DTV Yay., İstanbul 2006.
Dabbs, J. A.: *History of the Discovery and Exploration Chinese Turkestan*, Mouton&Co, London 1964.
Delilkanulu, T.: *İli Tarihi Materyaldarı*, Gulca 1992.
Doğu Türkistan, DTGD Yay., İstanbul t.y.
Dreyer, J. T.: "The Kazakhs in China", *Etnic Conflict in International Relations*, ed. Astri ve diğ., NY, Praeger, 1977, s. 146-177.
Forbes, A. D. W.: *Doğu Türkistan'daki Harp Beyleri (Doğu Türkistan'ın 1911-1949 Arası Siyasi Tarihi)*, çev. Enver Can, Münih, DTV Yay., 1990.
Gayretullah, H.: *Altaylarda Kanlı Günler*, Hamle Yayınları, İstanbul 1977.
Gayretullah, H.: "Belgelerle Osman Batur", *Şehadetinin 53. Yılında Altay Kartalı Osman Batur*, Haz. Hızırbek Gayretullah-Dr. Ahmet Türkoz, İlaveli 5. Basım, DTGD Yay., İstanbul 2004.
Gayretullah, H.: "Osman Batur ve Millî Mücadelesi", *Millî Kahraman Osman Batur'un Şehadeti'nin 50. Yılı Hatırasına*, DTGD Yay., , Nisan 2001, s. 6-21.
Gayretullah, H.: "Türkistan Davasında Alaş'ın Yeri", *Ortadoğu Gazetesi*, 23-27 Şubat 1975.
Gayretullah, H.: *Osman Batur*, İstanbul 1966.
Göktürk, H.: "Osman Batur İslamoğlu", *Doğu Türkistan*, C. I, No: 8, İstanbul 1981.
Hayit, B.: *Turkestan zwischen Russland und China*, Amsterdam, Philo, 1971.
Hayit, B.: *Türkistan Devletlerinin Millî Mücadeleleri Tarihi*, TTKY, Ankara 1995.
Holubnyechy, L.: "Chinese Treatment of the Nationality Problem in Xinjiang", *The East Turkic Review*, No:: 4, y.y. (1960).
Hsü Shih-lien L.: *The Ili Crisis: A Study of Sino-Russian Diplomacy*, Oxford, The Clarendon Press, 1965.
Polat Kadirî, *(Ülke Tarihi) Baturlar: Doğu Türkistan Millî Mücadele Tarihi (1930-1949)*, Yay. Haz. Ömer Kul, Berikan yayınevi, Ankara 2009.
Kara, A.: "Osman Batur ve Şehadeti", *Tarih ve Medeniyet*, No: 37, Nisan 1997.
Kara, A.: *Azattıktın Öşpes Ruvhı, Nurğocay Batırdın Estelikteri Cane Ospan Battır*, Almatı, 2008.
Karahoca A.: *Doğu Türkistan Çin Müstemlekesi*, İstanbul, Fakülteler Matbaası 1980.
Kurban, İ.: "Şarkî Türkistan Cumhuriyeti'ne Özgü Bazı Gizemler", *Gökbayrak*, No: 47, Kayseri Mayıs-Haziran 2002.
Kurban, İ.: *Şarki Türkistan Cumhuriyeti: 1944-1949*, Ankara, TTKB, 1992.
Lattimore, O.: *Pivot of Asia: Xin-jiang and the Inner Aian Frontiers of China*, Boston, Little, Brown&Co., 1950
Li Sheng, *Çin'in Xinjiang Bölgesi Geçmişi ve Şimdiki Durumu*, çev. Xu Xinyue, Xinjiang Halk Yayınevi, Urumçi 2006.
Lias, G.: *Büyük Kazak Göçü*, Nebioğlu Yayınevi, İstanbul 1958.
Lias, G.: *Göç*, çev. Mehmet Çağrı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1973.
Lias, G.: *Kazak Exodus*, Evans Brothers, London 1956.
Millward, J. A.: *Eurasian Crossroad, A History of Xinjiang*, Columbia University Press, New York 2007
Moseley, G.: *A Sino-Soviet Cultural Frontier: The Ili-Kazakh Autonomous Chou*, Cambridge, Mass., Harvard UP, 1966.
Oraltay, H.: *Hürriyet Uğrunda Doğu Türkistan Kazak Türkleri*, Türk Kültür Yayını, Tavilli Matbaası, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 1976.
Petrov, V. İ.: *Myatejnoe serdtse Azii, sintszyan kratkaya istoriya narodnıh dvijeniy i vospominaniya*, Moskova 2003.
Polat, Y. H.: "Alixan Törə Saquni ve Onun Şarqi Türküstanın Azaldığı Uğrunda Mübarizəsi", (Basılmamış Doktora Tezi), Qafqaz Universitesi, Bakı 1999
Polat, Y. H.; "Doğu Türkistan İslâm Cumhuriyeti (1944-1949) Cumhurbaşkanı Alihan Töre Saguni'nin Mayıs 1945 Gulca Nutku", *Gökbayrak*, No: 76, Kayseri, Mart-Nisan 2007.
Qian Bo-guan-Wang Bing-hua, *Tungsu Xinjiang Shi*, Urumçi 1987.
Roberts, J.: "1949-2007 Kazakistan ve Çin'de Osman Batur Mirası", *Uluslararası Osman Batur'u Anma Günü*, 3 Mayıs 2008, basılmamış bildiri, DTGD.
Şaşıhüseyinoğlu, R.: "Ölümünün 30. Yılında Osman Batur", *Doğu Türkistan*, C. I, No: 9 İstanbul 1981.
Türkistan Şehitleri, DTGC Yay., İstanbul 1969.
Yang I-fan, *Islam in China*, Union Reearch Institute, Hong Kong 1969.
Yesevî, İ.: "Altın Efsane Osman Batur", *Yesevî*, No:. 176, Ağustos 2008.
Zakenuli, T.: "Osman Batur Kimdir?", çev. Meryem Kırımlı, *Millî Kahraman Osman Batur'un Şehadeti'nin 50. Yılı Hatırasına*, Haz. Hızırbek Gayretullah, DTGD Yay, Nisan 2001, s. 3-4.
Zakenuli, T.: "Çin Kaynaklarında Osman Batur ve Doğu Türkistan Cumhuriyeti", çev. Meryem Kırımlı, *Şehadeti'nin 52. yılında Altay Kartalı Osman Batur*, Hazırlayan Hızırbek Gayretullah, DTGD Yay., İlaveli 4. Basım, İstanbul 2003, s. 44–63.
Zhan Da-jun, *Hsin-chiang chin ssu-shih nien pien-lüan chih-lüeh*, C. IX. Tai-bei 1954.
http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=2957/28.11.2008
http://www.facebook.com/topic.php?uid=7784090277&topic=4026/28.11.2008
http://www.forum.uz/printthread.php?t_8878/04.09.2005
http://www.forum.uz/showpost.php?p=62246&postcount=2/04.09.2005
http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_310.htm/04.09.2005
http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa_310.htm/28.11.2008
http://www.hurgokbayrak.com/yeni_sayfa310.htm/04.09.2005
http://www.istiklalgazetesi.com.tr/new_pae_3.htm/04.09.2005
http://www.kalgaydergisi.org/index.php?sayfa=dergiicerik&sayi=46&kod=6/28/11/2008
http://www.nevruzotagi.com/turk-buyukleri/osman-batur/view.html/28.11.2008
http://www.nihalatsiz.org/osman_batur.htm/04.09.2005
http://www.nihalatsiz.org/osman_batur.htm/28.11.2008
http://www.orkun.com.tr/asp/yazi.asp?Makale_Nu=904/04.09.2005
http://www.orkun.com.tr/asp/yaziasp?makale_Nu=904/04.09.2005
http://www.rfanews.org/engbbs/viewtopic.php?p=400/28.11.2008
http://www.ulkum.com/berka/seh/m/osman_batur/04.09.2005
http://www.uygur.org/uygurche /uchur/2005/2_14.htm/04.09.2005

AYTMATOV ÇALIŞTAYI VE UYARLAMALARA DAİR

Mustafa ÇETİN

14-15 Aralık 2017 tarihlerinde "Aytmatov 90 Yaşında Samsun'da" Çalıştayı dolayısıyla 19 Mayıs Üniversitesi'ndeydik. Çalıştayda, akademik sunumlar yanında fotoğraf sergisi, sinema ve müzik ile de apayrı bir canlılık yaşandı. Başta Prof. Dr. Mehmet Aydın olmak üzere çalıştayda emeği geçen değerli akademisyenleri, üniversite personelini, katkıda bulunan bütün kurum ve kuruluşları üstün çabalarından dolayı tebrik etmek gerekir.

"Sayakbay, 20. Asrın Homeros'u" adlı film, "Benim Sözümü Canım Diye Bil" belgeseli, "Ebedi Yalnızlık" adlı deneysel uyarlamalar gösterilen filmler arasındaydı. Her üçü de Aytmatov eksenli çalışmalardı.

"Sayakbay, 20. Asrın Homeros'u" belgesel film özelliklerini içinde barındıran, ünlü Manasçı Sayakbay Karalayev'in hayatından kesitler ve Cengiz Aytmatov'un, onun hayatına girdiği birkaç günlük süreyi anlatan bir çalışmaydı. Filmin kurgusu yer yer Cengiz Aytmatov'un "Gün Uzar Yüzyıl Olur" adlı eserini çağrıştırıyordu. Film, müzikleri, görüntü yönetimi ve kurgusuyla salonu dolduran çoğunluğu öğrencilerden oluşan seyirciden tam not aldı.

"Ebedi Yalnızlık" altı dakikalık deneysel bir uyarlama. 2014 yılında Marmaris Kısa Film Festivali'nde de gösterilen çalışma, 2015 yılında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi'nde düzenlenen Aytmatov sempozyumundan sonra ikinci defa akademik platformda gösterim imkânı buldu.

Çalıştayın birinci gününün öğleden sonraki oturumu sinemaya, Aytmatov uyarlamalarına ayrılmıştı. Değerli belgeselci dostum Yrd. Doç. Dr. Yusuf Yurdigül, "Sinematografik Anlatıda Cengiz Aytmatov" adlı bildirisinde sinemanın işleyişini, uyarlama yaklaşımlarını ve Aytmatov'dan yapılan uyarlamaları ele aldı. Özellikle de yazarın Cemile adlı eserin üç uyarlaması üzerinde durdu.

Cemile adlı eser, Louis Aragon tarafından yapılan çevirisi ile yazarı dünyayla tanıştırmıştır. Bu gelişmenin yazarı rahatlattığı, kalemini kendi istediği yönde daha da güçlendirdiği, daha önce temas edemediği konulara daha bir cesaretle yaklaşabilmesini sağladığını söylemek mümkündür.

Bunun yanı sıra Aragon'un eseri geleneği yıkma çabası şeklindeki değerlendirmesini, eskinin köhne, yeninin mükemmel olduğu şeklindeki düşüncelerin kabul etmek mümkün değildir. Eserde, Cemile'nin Danyar'la yaşadığı insani bir durumdur. İdeolo-

